

IN MEMORIAM

Irena Radtke 1923-2014

30 marca 2014 r. do Archiwum Państwowego w Poznaniu dotarła wiadomość o śmierci legendy archiwistyki poznańskiej Pani Docent Ireny Radtke.

Irena Monika Radtke urodziła się 17 października w 1923 r. w Rzeżęcinie w powiecie tczewskim. Jej rodzicami byli Jan i Monika (z domu Trochowska), właściciele małego gospodarstwa rolnego. Dwuklasową (czterooddziałową) Szkołę Powszechną w Rzeżęcinie Irena Monika skończyła w 1937 r. W tym samym roku rozpoczęła naukę w Państwowym Żeńskim Gimnazjum i Liceum Humanistycznym w Tczewie. Naukę w gimnazjum przerwał wybuch wojny. Podczas okupacji pracowała początkowo w gospodarstwie rolnym, a od 1942 r. jako pomoc biurowa w młynie w miejscowości Olszówka. W 1942 r. wraz z całą rodziną (tak jak większość mieszkańców Pomorza) wpisana została na niemiecką listę narodowościową (volkslistę); wszyscy zrehabilitowani zostali administracyjnie w 1945 r.¹

W latach 1945-1947 kontynuowała przerwana wojną naukę, w 1947 r. w Państwowym Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym w Tczewie zdała maturę.

W 1947 r. otrzymała stypendium Powiatowej Rady Narodowej w Tczewie i rozpoczęła studia historyczne, a w 1948 r. filologiczne (filologię klasyczną). Egzamin magisterski z zakresu historii zdała w grudniu 1951 r., filologię klasyczną ukończyła w 1952 r. Podczas studiów otrzymywała stypendium Ministra Oświaty².

1 listopada 1951 r. została przyjęta na stanowisko asystenta pracownika naukowego do Archiwum Miejskiego w Poznaniu³. 3 sierpnia 1952 r. ukończyła w Szczecinie kurs dla pracowników naukowych Archiwów Państwowych. 1 sierpnia 1954 r. przyjęła obowiązki archiwisty w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Poznaniu⁴, 20 października 1955 r. zakwalifiko-

---

¹ Archiwum Zakładowe Archiwum Państwowego w Poznaniu, Akta osobowe doc. dr Irena Radtke; sygn. 353, s. 5.

² Tamże, s. 6.

³ Tamże, s. 81.

⁴ Tamże, s. 87.

wana została na stanowisku starszego archiwisty⁵. 1 sierpnia 1959 r. otrzymała stanowisko adiunkta⁶. 1 maja 1965 r. powołana została na stanowisko adiunkta naukowo-badawczego⁷. 1 października 1970 r. została kierownikiem Oddziału Opracowania Zasobu Archiwalnego⁸.

1 stycznia 1971 r. otrzymała stanowisko samodzielnego pracownika naukowo-badawczego⁹. 1 września 1973 r. powołana została na stanowisko docenta w Archiwum Państwowym¹⁰.

17 czerwca 1957 r. wszczęty został przewód kandydacki Ireny Radtke dla uzyskania stopnia kandydata nauk humanistycznych¹¹, promotorem został prof. Gerard Labuda. 27 maja 1963 r. badaczka otrzymała tytuł doktora nauk humanistycznych¹² na podstawie dysertacji *Kancelaria Miasta Poznania do 1570 roku*.

W trakcie pracy w Archiwum Państwowym w Poznaniu opracowała mnóstwo zespołów archiwalnych, zinwentaryzowała kilkadziesiąt tysięcy jednostek archiwalnych. W zestawieniu autorów wstępów do zespołów, sporządzonym dla potrzeb Oddziału Gromadzenia i Opracowania w 2007 r., jej nazwisko występuje 36 razy. Są to wstępy do dużych zespołów oraz wspólne wstępy do grup zespołów. W 1968 r. Irena Radtke, starając się o samodzielne stanowisko naukowo-badawcze, podaje, iż wykonała samodzielnie lub jako współautor wstępy do zespołów m.in.: Prezydium Policji w Poznaniu, Landratur, Wydziałów Powiatowych, Kas Powiatowych powiatów: Rawicz, Środa, Września, Krotoszyn, Pleszew, Ministerstwa byłej Dzielnicy Pruskiej, Starostwa Krajowego w Poznaniu, Naczelnego Prezydium w Pile, Urzędu Wojewódzkiego Poznańskiego 1919-1939, Urzędu Wojewódzkiego Poznańskiego 1945-1950¹³.

Przełożeni, oceniając jej działalność, dostrzegali: zaangażowanie w pracy, duże umiejętności w praktycznym zastosowaniu teorii archiwalnej, doskonale opanowanie zasad archiwalnych. Podkreślali krytycyzm, wnikliwość i pełną znajomość poruszanych w pracach naukowych zagadnień¹⁴.

Zakres obowiązków Pani Docent w Archiwum Państwowym w Poznaniu obejmował prawie wszystkie ustawowe zadania archiwów. Oprócz opracowywania zajmowała się nadzorem nad narastającym zasobem, odpowiedzialna była za instrukcje archiwalne, przejmowała materiały archiwalne, prowa-

⁵ Tamże, s. 90.

⁶ Tamże, s. 105.

⁷ Tamże, s. 158.

⁸ Tamże, s. 123.

⁹ Tamże, s. 124.

¹⁰ Tamże, s. 128.

¹¹ Tamże, s. 94.

¹² Tamże, s. 10.

¹³ Tamże, s. 9.

¹⁴ Tamże, s. 11, 12, 13 (Opinie dyrektora Czesława Skopowskiego i ówczesnego docenta Stanisława Nawrockiego z 1969 r., dyrektora Stanisław Kłysa z 1975 r.).

dziła ewidencję archiwum, typowała akta do konserwacji i mikrofilmowania. Prowadziła również intensywne badania naukowe w zakresie archiwistyki i historii. Wynikiem jej prac badawczych jest liczący kilkadziesiąt pozycji dorobek naukowy. Badania naukowe z zakresu archiwistyki zaowocowały opracowaniem przejrzystych, zrozumiałych i aktualnych do dzisiaj *Wskazówek metodycznych do sporządzania inwentarzy archiwalnych zespołów (zbiorów) akt wytworzonych w okresie kancelarii spraw (XIX i XX w.)*¹⁵. Była współautorką podręcznika dla studentów *Metodyka pracy archiwalnej*, wznawianego w latach 1992-2004, z którego uczą się kolejne roczniki studentów archiwistyki.

Wygłosiła mnóstwo referatów na zebraniach naukowych w archiwum, podczas konferencji i zjazdów, m.in.: *Porządkowanie akt administracji państwowej z lat 1945-1950*, *Życie naukowe w Archiwum Państwowego w Poznaniu w latach 1869-1969*, *Dzieje Archiwum Państwowego w Poznaniu (1869-1999)*.

Duży wkład wniosła w przygotowanie wydanego w 1969 r. pod redakcją dyrektora Czesława Skopowskiego *Przewodnika po zasobie Archiwum miasta Poznania i Województwa Poznańskiego*.

Prowadziła zajęcia doszkalające dla archiwistów zakładowych, była członkiem Komisji Metodycznej i Komisji Zakupu Materiałów Archiwalnych przy Archiwum Państwowym w Poznaniu¹⁶.

Od roku 1970¹⁷ wchodziła w skład Centralnej Komisji Metodycznej przy Naczelnym Dyrektorsze Archiwów Państwowych, w latach 1994-1997 przewodniczyła posiedzeniom¹⁸.

Od 1973 r. brała również czynny udział w pracach zespołu problemowego kierowanego przez prof. Stanisława Nawrockiego: *Informatyka i Archiwa*¹⁹.

W latach 1976-1982 kierowała pracami zespołu do spraw kancelarii pruskiej, którego przedmiotem badań były akta urzędów administracji państwowej i samorządowej²⁰.

W 1982 r. została powołana w skład komisji do spraw przeglądu kwalifikacji pracowników naukowo-badawczych zatrudnionych w państwowej służbie archiwalnej²¹.

W latach 1975-1988 prowadziła zajęcia na specjalizacji archiwalnej Wydziału Historycznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Prowadziła wykłady i ćwiczenia z rozwoju form kancelaryjnych, metodyki

---

¹⁵ *Zbiór przepisów archiwalnych wydanych przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych w latach 1952-2000*, pod red. M. Tarakanowskiej i E. Rosowskiej, Warszawa 2000, s. 502-514.

¹⁶ Archiwum Zakładowe Archiwum Państwowego w Poznaniu, dz. cyt., s. 143.

¹⁷ Zarządzenie nr 11 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z 11 kwietnia 1970 r. zmieniające zarządzenie 7/69 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych w sprawie powołania członków Centralnej Komisji Metodycznej.

¹⁸ Zarządzenie nr 6 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z 9 maja 1994 r.

¹⁹ Archiwum Zakładowe Archiwum Państwowego w Poznaniu, dz. cyt., s. 139.

²⁰ I. Radtke, *Sprawozdania z prac zespołów naukowo-badawczych przy NDAP, „Archeion” 1982*, t. 74, s. 237-238.

²¹ Zarządzenie nr 13 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z 21 maja 1982 r.

archiwalnej, wstępu do archiwistyki. Opiekowała się studentami odbywającymi praktyki w Archiwum Państwowym w Poznaniu. Była cenionym promotorem kilkudziesięciu prac magisterskich z zakresu teorii i praktyki archiwalnej, rozwoju form kancelaryjnych i źródłoznawstwa. Ostanie trzy prace magisterskie powstałe pod jej kierunkiem zostały obronione 1 sierpnia 1989 r.

W latach 1980-1988 była kuratorem Archiwum UAM²².

Zasiadała w redakcji „Archeionu” oraz „Poznańskiego Rocznika Archiwalno-Historycznego”.

W 1988 r. przeszła na emeryturę. Od 1 października 1988 do 31 grudnia 1996 r. pracowała nadal w Archiwum w niepełnym wymiarze czasu, kontynuując prace nad zakończeniem inwentarza akt miasta Poznania z okresu staropolskiego, działając w Centralnej Komisji Metodycznej. Z pracy w Archiwum odeszła w pełni sił i zdrowia, uznała jednak, że jej obowiązkiem jest zajęcie się schorowaną siostrą

Doc. dr Irena Radtke aktywnie uczestniczyła w życiu społecznym środowiska. Była członkinią Polskiego Towarzystwa Historycznego, Komisji Archiwistów Związku Nauczycielstwa Polskiego, Stowarzyszenia Archiwistów Polskich. Zarząd Główny Stowarzyszenia Archiwistów Polskich nadał jej w 2002 r. tytuł członka honorowego. Brała aktywny udział w pracach Rady Zakładowej.

Za wybitne osiągnięcia w pracy zawodowej i naukowej wyróżniona została: Odznaką Zasłużonego Działacza Kultury (1965), Złotym Krzyżem Zasługi (1968), Odznaką Honorową miasta Poznania (1969), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1979).

Zmarła 30 marca 2014 r. w Sopocie, otoczona miłością i szacunkiem Rodziny. Pogrzeb odbył się 3 kwietnia 2014 r. na cmentarzu komunalnym w Sopocie, w ostatniej drodze towarzyszyła Jej licznie zgromadzona rodzina, uczniowie i współpracownicy z Archiwum Państwowego w Poznaniu.

Pani Docent Irena Radke była pasjonatką archiwistyki, próbowała zarazić swoją pasją studentów. Była bardzo oddana studentom archiwistyki, przede wszystkim swoim magistrantom. Otaczała ich szczególną opieką, mobilizowała do systematycznej pracy. Czuli się zobowiązani do pomocy w znalezieniu im zatrudnienia. Mimo iż minęło prawie dwadzieścia lat od chwili wycofania się Pani Docent z życia naukowego i archiwalnego, pracownicy Archiwum uważają ją za ikonę archiwistyki polskiej i jej nazwisko przywoływane jest w wielu sytuacjach merytorycznych i towarzyskich. Obecni studenci i absolwenci archiwistyki zapytani o wybitnych archiwistów poznańskich bez namysłu wymieniają Panią Docent Irenę Radtke – obok prof. Stanisława Nawrockiego.

---

²² <http://www.szkolnictwo.pl/szukaj,Uniwersytet_im._Adama_Mickiewicza> (dostęp: 4 sierpnia 2014 r.).

Pani Docent była osobą dobrą i skromną, prawdopodobnie zdumiałoby ją użycie w stosunku do Jej osoby określeń legenda i ikona, ale dla nas Jej uczniów oraz następców taką pozostanie.

Publikacje²³

- [Rec.:] *Kancelaria miasta Krakowa do połowy XVIII w.*, Marian Friedberg, „Archeion” 1955, t. 24; „Studia Źródłoznawcze. Commentationes” 1958, t. 3, s. 296-297.
- [Rec.:] *Organizacja władz i kancelarii miasta Torunia do 1793 r.*, Helena Piskorska, „Roczniki TNT” 1954, 59 (wyd. Toruń 1956); „Studia Źródłoznawcze. Commentationes” 1958, t. 3, s. 297-299.
- Organizacja i działalność kancelarii ziemskich i grodzkich wielkopolskich XIV-XVIII w.*, Janina Bielecka, „Archeion” 1954, t. 22, s. 129-155; tejże, *Kancelaria grodzka wielkopolska w XVI-XVIII w.*, „Studia Źródłoznawcze” 1957, t. 1, s. 119-153; „Roczniki Historyczne” Poznań 1960, t. 26, s. 323-326.
- Zagadnienie zespołów złożonych i sukcesji akt w aktach administracji państwowej XIX i XX w.*, „Archeion” 1960, t. 33, s. 243, s. 3-19.
- Kancelaria miasta Poznania od XII-XV wieku*, „Roczniki Historyczne” 1961, t. 27, s. 161-189.
- Wyniki ankiety archiwalnej* [współautor Bronisław Turoń, Herman Rappaport], „Archeion” 1962, t. 36, s. 121-136, 288.
- Błażej Winkler, pisarz i kronikarz miasta Poznania w XVI w. (1535-1569)*, „Archeion” 1962, t. 37, s. 153-172, 354.
- Źródła do dziejów powstania styczniowego w Archiwum Państwowym M. Poznania i Województwa Poznańskiego*, „Archeion” 1964, t. 40, s. 65-72.
- Problematyka zespołów otwartych na przykładzie akt Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu: uwagi dyskusyjne na marginesie referatu H. Chróścickiej*, „Archeion” 1964, t. 41, s. 179-196.
- [Rec.:] *Inwentarz rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej Nr 6001-7000*, cz. 1, Nry: 6001-6500, cz. 2, Nry 6501-7000, Anna Jałbrzykowska, Jerzy Zathej, Zofia Lagodowa, Janina Tyszkowska, Kraków 1962, 1963, „Archeion” 1964, t. 40, s. 322-323.
- Organizacja pracy kancelaryjnej*, w: *Korespondencyjny kurs archiwalny*, pod red. Czesława Skopowskiego, Poznań 1977, s. 1-65.
- Jednolite rzeczowe wykazy akt*, „Archeion” 1966, t. 44, s. 31-49, 341.
- Życie naukowe w archiwach w świetle ankiety przeprowadzonej w latach 1962-1963* [współautor], Mirosław Cygański, Zofia Boda-Krężel, „Archeion” 1967, t. 47, s. 285-286, 51-69.

²³ <<http://www.bazhum.pl/bib/search/results/?fa=Radtke,%20Irena>> (dostęp 4 sierpnia 2014 r.).

- Przemiany administracyjno-ustrojowe b. Rejencji w Pile i powikłania zespołowe jej spuścizny*, „Archeion” 1967, t. 46, s. 273, 7-27.
- Kancelaria miasta Poznania do roku 1570*, Warszawa 1967.
- Narastanie zespołu akt w zakładach pracy w świetle obowiązujących przepisów kancelaryjnych*, „Archeion” 1968, t. 48, s. 269, 7-23.
- Kazimierz Kaczmarczyk – wspomnienie pośmiertne, w: *Studia i materiały do dziejów Wielkopolski i Pomorza*, Poznań 1968, t. 9, s. 187-189.
- Archiwa w Socjalistycznej Republice Rumunii (wrażenia z podróży służbowej w dniach od 9 do 19 listopada 1966 r.)* [współautor] Irena Koberdowa, „Archeion” 1968, t. 48, s. 147-160, 271.
- [Rec.] *Kancelaria miasta Lublina XIV-XVIII w.*, Maria Stankowa, Warszawa 1968, „Archeion” 1969, t. 51, s. 247-250.
- Wielawa Krajowska, Henryk Lesiński, Stefan Paternowski, Leon Siuchniński, w: *Życiorysy polskich archiwistów poznańskich i skład osobowy z dnia 8 marca 1969 roku*, Poznań 1969, s. 18-21, 44-48, 62-64, 71-75.
- [Rec.] *Wytyczne w postępowaniu z zespołami otwartymi*, Warszawa 1967, „Archeion” 1970, t. 53, s. 238-242.
- Życie naukowe w Archiwum Państwowym w Poznaniu w latach 1869-1969*; „Archeion” 1970, t. 54, s. 115-133, 297.
- Pojęcie zespołu w praktyce archiwalnej: granice współczesnych zespołów akt*; „Archeion” 1971, t. 56, s. 89-109.
- [Rec.] *Archiwum miasta Gdańska. Przewodnik po zespołach*, Teresa Węsierska-Biernatowa, Janina Czaplicka, Maria Sławoszewska, Warszawa 1970; *Archiwum miasta Elbląga. Przewodnik po zespołach*, Janina Czaplicka, Wanda Klesińska, Warszawa 1970, „Archeion” 1971, t. 56, s. 263-265.
- Metody opracowywania akt popruskich*, „Archeion” 1973, t. 58, s. 229, 7-28.
- Stan wykorzystywania materiałów archiwalnych w archiwach państwowych w latach 1964-1974: w świetle wyników ankiety archiwalnej*, „Archeion” 1979, t. 68, s. 21-47, 378.
- Franciszek Paprocki (22 III 1911 – 25 IX 1978)*, „Archeion” 1980, t. 70, s. 365-370.
- Archiwa włoskie*, „Archeion” 1981, t. 71, s. 133-150, 346-347.
- Kształtowanie się zespołów akt w archiwach zakładowych*, „Archeion” 1981, t. 72, s. 17-34, 344-345.
- Ustrój miast polskich*, w: *Miasta polskie, dokumentacja archiwalna*, oprac. Regina Piechota przy współudziale Ewy Dembińskiej i Grzegorza Wojciechowskiego, pod red. T. Walichnowskiego, Warszawa 1981.
- Zespół do spraw kancelarii pruskiej*, „Archeion” 1982, t. 74, s. 237-238.
- Akta Okręgowej Komisji Historycznej Zarządu Okręgu ZBoWiD w Poznaniu: charakterystyka materiałów, metody porządkowania i wartość źródłowa*, [współautor Tadeusz Salamon], „Archeion” 1982, t. 74, s. 256-257, 81-101.
- Materiały dotyczące powstania listopadowego w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Poznaniu*, „Archeion” 1983, t. 75, s. 87-92.

- [Rec.:] *Kancelaria pruskich urzędów administracji państwowej na przykładzie rejencji w latach 1808-1945*, Mieczysław Stelmach, Szczecin 1982, „Archeion” 1984, t. 78, s. 340-344.
- Akta spraw w systemie kancelarii pruskiej*, „Archeion” 1984, t. 78, s. 163-192, 435-436.
- Komputer w służbie archiwistów belgijskich*, „Archeion” 1984, t. 78, s. 400-404.
- Sygnatura archiwalna*, „Archeion” 1985, t. 79, s. 39-61.
- Kartoteka i spisy zespołów na przykładzie Archiwum Państwowego w Poznaniu*, „Archeion” 1986, t. 81, s. 33-57.
- Symposium Źródłoznawstwa i Edytorstwa na XII Powszechnym Zjeździe Historyków Polskich w Poznaniu 6-9 IX 1984 r.*, „Archeion” 1986, t. 81, s. 316-324.
- Organizacja pracy kancelaryjnej; Porządkowanie i ewidencjonowanie akt*, w: *Archiwistyka praktyczna dla archiwistów zakładowych*, pod red. S. Kłysa, Poznań 1986, s. 26-28, 142-148.
- Z działalności międzynarodowego zespołu archiwalnego*, „Archeion” 1988, t. 84, s. 313-318.
- Kaletka Adam Henryk (1887-1956), Siuchniński Leon (1904-1964)*, w: *Słownik Biograficzny Archiwistów Polskich*, t. 1, 1918-1984, pod red. Marii Bielińskiej i Ireny Janosz Biskupowej, Warszawa-Łódź 1988, s. 96, 196.
- Z pobytu w archiwach hiszpańskich*, „Archeion” 1989, t. 86, s. 131-146.
- [Rec.:] *Problemy historii i archiwistyki*, pod red. T. Mencla, Lublin, „Archeion” 1990, t. 88, s. 172-176.
- Akta organizacji sokolich w Archiwum Państwowym w Poznaniu*, „Archeion” 1991, t. 89, s. 61-78.
- Opracowywanie materiałów archiwalnych z okresu staropolskiego*, [współautor: Kazimiera Chojnacka], *Teoretyczne problemy opracowania akt XIX i XX wieku. Opracowywanie materiałów archiwalnych z XIX i XX w.* [współautor: Irena Mamczak-Gadkowska, Stanisław Nawrocki, Krzysztof Strykowski], w: *Metodyka pracy archiwalnej*, pod red. S. Nawrockiego i S. Sierpowskiego, Poznań 1992 (1995, 1998, 2001, 2004), s. 77-123, 123-147, 151-184.
- Józef Paczkowski – historyk i archiwista*, „Archeion” 1993, t. 91, s. 7-29.
- Akta organizacji kupieckich działających w Poznaniu w latach 1429-1939*, „Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny” 1993, r. 1, s. 53-64.
- Witold Maisel (1914-1993)*, „Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny” 1994/1995, r. 2/3, s. 133.
- Dzieje i metody porządkowania akt miasta Poznania z okresu staropolskiego*, „Archeion” 1997, t. 97, s. 21-42.
- Podstawowe źródła ewidencji w archiwach*, „Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny” 1997, r. 4, s. 53-64.
- Kancelaria współczesna*, „Archeion” 1999, t. 100, s. 28-50.
- Dzieje Archiwum Państwowego w Poznaniu (1869-1999)*, „Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny” 1999/2000, r. 6/7, s. 25-50.